

PISMO UREDNIKU

Tovariš urednik,

odgovarjam na pismo Jožeta Šircelja, ki mi je svetoval, naj si pred prihodnjim poskusom pisanja ogledam njegov prispevek k simpoziju o zabavnem tisku, sicer pa da lahko moji zapiski brez škode ostanejo v predalu. Ne glede na neskrupuloznost takšnih in podobnih piščevih izjav (nanje nima pomena odgovarjati) mislim, da sva z Jožetom Širceljem vendarle zadela v jedro zadeve glede eskapizma in velja potemtakem stvari še nekoliko premisliti.

S piščevo izjavo, da »ta reč z eskapizmom torej ni tako preprosta«, se v celoti strinjam, prepričan sem celo, da še daleč ni tako preprosta, kot si jo zamišlja Jože Šircelj. Na več mestih v svojem članku (Samomor naš osakdanji, Sodobnost 4) sem sam poudaril, da so miti in idoli prisotni, da se jih ne moremo odkrižati z moraliziranjem, menim da so v dejanski družbeni strukturi tudi potrebni. Prepričan sem, da je verniku Bog potreben. In kdo si lahko vzame pravico, da mu ga izmakne? Napisal sem tudi, čemu moramo dandanašnji vsi verovati, pa naj so to otipljivi ali ne otipljivi miti — živimo pač v svetu odtujenih odnosov. Jože Šircelj mi očita, da sem si po krivem »sposodil« njegovo besedo eskapizem in da ta z miti nima nobenega opravka. Mislim, da je v kontekstu, ki ga ne bi ponavljal, uporaba te besede popolnoma upravičena. Poglejmo, kaj pravi Erich Fromm!

»... Bili smo prisiljeni priznati,« pravi Fromm, »da so milijoni v Nemčiji hrepeneli po izgubi svobode, prav tako kot so se nekdaj njihovi očetje želeli boriti zanjo; da so namesto želje po svobodi iskali možnosti, kako naj ji uidejo...« Ljudje so si hoteli zavezati oči in zatisniti ušesa, hoteli so svobodi uiti. Manjše breme jim je bilo prenašati totalitarni režim, ki je bil zanje odgovoren in je mislil namesto njih, kot da bi prenašali tovor svojega iskanja in svoje individualnosti. Rečemo lahko, da so se Nemci predali mitu Hitlerja in mitu velenemštva, cena pa, ki so jo za to udobnost plačali, je bila njihova svoboda. Ob strani lahko pustimo, ali je ta zgodovinska ocena točna ali ne, vendar je mehanizem jasen. Beg. In takšen je tudi naslov knjige: *Escape from freedom*.

V članku Samomor naš osakdanji sem hotel pokazati premik, ki ga počenjamo sleherni trenutek, in ta premik je, če je J. Šircelju prav ali ne, prav beg.

Toda storimo lahko še korak naprej. Prisluhnimo še Erichu Frommu: »Lahko bi še navajali primere iz osakdanjega življenja, v katerih ljudje na videz odločajo, na videz želijo, dejansko pa se uklanjajo notranjemu ali zunanjemu pritisku, da »morajo« želeli to, kar storé. Zares, ko opazujemo pojav človeškega odločanja, spoznamo, kako ljudje grešijo, ko privzemajo za »svojo« odločitev tisto, kar v resnici pomeni podrejanje konvenciji, dolžnosti ali enostavnemu pritisku.« In dalje: »To zamenjavanje originalnih dejanj mišljenja, čutenja in hotenja s pseudodejanji na koncu pripelje do zamenjave prvotnega lastnega jaza s pseudolastnim jazom.« In dalje: »Izguba lastnega jaza in zamenjava tega jaza s pseudolastnim jazom puščata posameznika v globoki negotovosti... Da bi premagal paniko, ki izhaja iz takšne izgube identitete, se je primoran (posameznik — op.) preozgojiti, da išče svojo identiteto v nečem, kar bodo drugi stalno odobraval in za kar mu bodo dali priznanje...« Tu smo pri problematiki avtentične pozicije človeka v družbi. Neki družbeni mehanizem

tira človeka v zamenjavo identitete. Zgodi se nekaj skrivnostnega in človek je sunjen iz svoje avtentičnosti v mit, v ne-svobodo, v senzacije in sprostitve, v relaksacijo, kot ta pojav imenuje Jože Šircelj. In globoka tragika je, da človek to počne nezavedno, tako rekoč svojevoljno, saj zmotno misli, da uveljavlja svoj jaz. In tu se začne mučno potovanje brez izhoda, velika potegavščina sodobnih odtujevalnih mehanizmov. To je dvojna tragika sodobnega potrošnika, enojna tragika množičnih komunikacij (ki jim je advokat J. Šircelj) in vsekakor tudi (ne vem, kolikera) tragika Jožeta Šircelja.

Da bi potrdil uvodno tezo, da so stvari v resnici zamotane, lahko razmišljam naprej. Kaj je tisto skrivnostno, zaradi česar je človek sunjen iz svoje avtentične zavzetosti na izkripljen, manipulantski, odtujen položaj? V bistvu je na to skrivnostno odgovoril že Marx: »Skrivnostnost blagovne oblike tiči tedaj kratko malo v tem, da zrcali ljudem družbene značaje njihovega lastnega dela kot družbene značaje produktov dela samih, kot družbene naravne lastnosti teh stvari, in zato tudi družbeni odnos med predmeti, ki obstoji izven producentov. Po takem quid pro quo (zamenjavi) postanejo delovni produkt blago, ču t n o n a d č u t n e ali družbene stvari... (podčrtal D. R.). Če hočemo za to najti analogijo, se moramo zateči v megleno področje verskega sveta. Tu so produkti človeške glave videti kot samostojna bitja, ki so obdarjena s svojim žioljenjem in so v odnosih tako med seboj kot z ljudmi. Tako je v blagovnem svetu s produkti človeške roke. To imenujemo fetišizem, ki se prilepi produktom dela, brž ko se producirajo kot blago, in ki je zato neločljivo od blagovne produkcije« (Marx, Kapital I. Cankarjeva 1961).

Dragocenost te Marxove misli je dvojna: po eni strani reducira problem fetišizma (fetiš = mit) na problem blagovnih odnosov, po drugi strani pa razodeva značilno strukturo premikanja, ki je veljavna tudi za družbene odnose: da se namreč človekova dejavnost izkriplja v sebi sovražnega gospodarja. Lahko bi zdaj nadaljevali po poti reduciranja in ugotovili osestransko reagentnost družbenoekonomskih pojavov, ugotovili bi, da smo pri tem posamezniki nesvobodni, uklenjeni in odtujeni. In spet bi lahko sklenili pesimistično: da smo zaradi tolikerega delovanja družbenih mehanizmov pravi samomorilci.

Toda mislim, da bi se z Jožetom Širceljem vseeno zedinila glede nalog, ki jih opravlja in ki naj bi jih opravljal tisk. Mislim, da bi moral tisk predvsem raz-kriovati, ne pa pri-kriovati. Jožetu Šircelju svetujem, naj si kot prekaljen marksist prebere Marxa in se posebej zamisli ob naslednjem ostavku iz Kapitala: »V e r s k i o d s e v resničnega sveta lahko vobče izgine šele, kadar odnosi praktičnega vsakdanjega žioljenja ljudem dan za dnem kažejo prozorno razumne odnose med njimi samimi ter med njimi in naravo. Podoba družbenega žioljenjskega procesa, tj. materialnega produkcijskega procesa, izgubi svoj mistični megleni pajčolan šele tedaj, ko kot produkt svobodno podružbljenih ljudi pride pod njihovo zavestno načrtno kontrolo.« Jaz sem za odkrivanje pajčolanov.

Dimitrij Rupel

DOBILI SMO V OCENO

- Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina.** Opremila Jakica Accetto. Državna založba Slovenije 1966.
- Dušan Kermavner, Slovenska politika v letih 1879 do 1895.** Političnozgodovinske opombe k peti knjigi Ivana Prijatelja. Opremila Jakica Accetto. Državna založba Slovenije 1966.
- Mirko Rupel, Slovenski protestantski pisci.** Opremila Nadja Furlan-Lorbek. Državna založba Slovenije 1966.
- Branko Copić, Ljubezen in smrt.** Prevedel Jože Fistrovič. Opremil Janez Bernik. Državna založba Slovenije 1966.
- Aleksej Nikolajevič Tolstoj, Peter Veliki I. in II. del.** Prevedel Josip Vidmar. Opremil Dušan Osredkar. Mladinska knjiga 1966.
- Fani Okič, Ljubim te, deklica.** Opremil Tonček Lazar. Založba Borec 1966.
- Milorad Madić, Milan Kavgić, Titova vojna pot.** Prevedla Nada Ulaga. Opremil Ernest Krnaič. Založba Borec 1966.
- František Blaha, Medicina na krivih potih.** Prevedla Lojze Fink in Viktor Smolej. Opremil Miligoj Dominko. Založba Borec 1966.
- Gaston G. Charlet, Kaznilnica v snegu.** Opremil Ernest Krnaič. Prevedel France Šuštaršič. Založba Borec 1966.
- Svetozar Ševo, Desant na Drvar.** Prevedel Cvetko Zagorski. Opremil Miligoj Dominko. Založba Borec 1966.
- Evald Flisar, Symphonia poetica.** Opremil France Anžel. Založba Lipa 1966.
- Ante Stepančić, Začetek in razvoj veterinarstva na Slovenskem do prve vojne.** Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1966.
- Leon Kocjan, Tuberkuloza domačih živali.** Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1966.

IZ VSEBINE PRIHODNJIH STEVILK

„Sodobnosti“:

Marijan Tršar, Kopist in samota

(esej)

*

Bojan Štih, Znanje

(esej)

*

Marijan Lipovšek, O Beethovnu

(esej)

*

Vera Brnčič, O romanih Konstantina Fedina

(razprava)

*

Miloš Mikelc, Stalinovi zdravniki

(drama)

*

Saša Vuga, Nasmeh za nasmeh

(potopisna proza)

*

Dimitrij Rupel, Galerija

(proza)

*

Lojze Krakar, Cvetočega maja

(pesmi)

*

Branko Žužek, Pesmi

*

A. S. Puškin-Mile Klopčič, Iz Jevgenija Onjegina